

HİTİTÇE METİNLERDE GEÇEN PİTAŞŞA ÜLKESİ

Pitašša Land in Hittite Texts

Şeyma AY *

ÖZET

Pitašša Ülkesi Anadolu'nun güneyinde, Hititler'in batıya açılan kapısı niteliğindedir. Afyonkarahisar-Isparta-Burdur dolaylarında bir yerde olması gerektiğini düşündüğümüz bölgenin aynı zamanda Aşağı Ülke sınırlarında olması adı geçen ülkenin stratejik bir öneminin artmasına sebep olmuştur. Söz konusu bölge için Batı Anadolu'da Ahhiyawa'nın kışkırtması ile Hititler karşısında güç oluşturan Arzawa beylikleri ve Hitit Devleti arasında mücadeleler cereyan etmiştir. Ele geçen metinlere baktığımızda Pitašša Ülkesi'nin, Hitit Devleti'ne karşı zaman zaman isyan ettiği gözlerden kaçmamaktadır. Aslında Hitit Ülkesi'ne bu denli yakın sınırları olan bir ülkenin böylesine itaatsiz davranışlar içerisinde bulunması akıllıca görünmemektedir. Tarihsel gelişime baktığımızda da Batı Anadolu Bölgesi ve konumuz açısından Pitašša Ülkesi'ndeki Hitit hakimiyetinin göstermelik bir hakimiyet olmaktan öteye gidemediğini görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Hitit, Aşağı Ülke, Pitašša.

ABSTRACT

Pitašša, the gate of Hittites to western Anatolia, stated at South of Anatalia. Somewhere in the neighborhood of Afyonkarahisar-Isparta-Burdur in which we think it sholud be and had lied in the borders of Lower Land, it had an great strategical importance. In these region struggle took plece between the Hittite and Arzawan principalities, in the face of provocation of Ahhiyawa. When we look at het texts, we find out that from time to time it rebelled against Hittites. In fact, having such disobediend behavior like Pitašša, does note seem wise that it lied close to borders of Hittite. As we search the historical progress, we observe that in the Western Anatolia Region and Pitašša Land, we see that

* Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

Hittite power was a rule that could not go further than it seen.

Key Words: Hittite, Lower Land, Pitašša.

GİRİŞ

Pitašša adına, Madduwatta Metni (CTH 147), I.šuppiluliuma'nın yıllıkları (CTH 40), II. Muršili ve Mira kralı Kupantakurunta arasında yapılan anlaşmada (CTH 68), II. Muršili'nin Veba Duaları'nda (CTH 376) II. Ramses'e ait Kadeş Savaşı'nı anlatan yazıtlarda, Ulmi-Teşup anlaşmasında (CTH 106) rastlanır (Jewell, 1974: 235). Pitašša Ülkesi'nin adının geçtiği dönemler ve yazılış şekilleri de aşağıdaki gibidir;

KUR URUPi-e-da-aš-sa KBo XIX. 53 III 8 (I.šuppiluliuma)

URUPi-e-t/da-aš-ša KBo XIV. 4 I 1 (I.šuppiluliuma)

KUR URUPi-ta-aš-ša KUB XXIV. 3 II 41 (II. Muršili)

KUR URUPi-i-ta-aš-ša KUB XXIV. 4 27

KUR URUPi-taš-ša KUB VI. 41 I 32

URUPi-ta-aš-ša KUB XIX. 2 36 (III. Hattu_ili)

KUR URUPi-taš-ša KBo IV. 10(Datašša kralı Ulmi-Teşup ile anlaşmada) (Heinhold-Krahmer, 1977: 355).

Pitašša Ülkesi'nin nerede olduğu bilim adamları tarafından tartışılmaktadır. Hawkins ve Macqueen, Pedessa-Pitašša Ülkesini, Tuz Gölü'nün batısında Polatlı ve Kadınhanı arasına lokalize etmiştir. Aynı zamanda burası III. Hattušili ve Ulmi-Teşup arasında yapılan anlaşmada belirtilen Hatti ve Tarhundašša arasındaki sınır bölgesi olmasının yanı sıra IV. Tuthalya'nın Kurunta ile yaptığı anlaşmada da Pitašša ülkesi geçmektedir (Hawkins, 1998: 22; Macqueen, 1968: 173).

Halbuki Barnett, Deniz Kavimleri üzerine yazmış olduğu makalesinde Kadeş Savaşı'na Hititler'in yanında iştirak eden Batı Anadolu kavimleri

arasında Pitašşalılar'ın da adını zikretmekte ve bu bilgisini de II. Ramses'in sözde zafer kitabelerine dayandırmaktadır (Barnett, 1975: 359-378). Biz Barnett'in görüşünün daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Öyle anlaşılıyor ki, Hitit metinleri doğru yorumlanacak olursa, Pitašša Ülkesini Afyonkarahisar-Isparta-Burdur dolaylarında bir yere lokalize etmek daha mantıklı gibi görünmektedir. (Bkz; Ek Harita 1, Ek Harita 2, Ek Harita 3)

Hitit metinlerinde Pitašša Ülkesi hakkında bilgi veren pasajlara değinmeden önce Aşağı Ülke hakkında bilgi vermenin yararlı olacağı kanaatindeyiz. Pitašša Ülkesi Aşağı Ülke sınırlarında bulunması sebebiyle oldukça stratejik bir konuma sahiptir. Hitit metinlerinde Aşağı Ülke KUR ŞAPLITI şeklinde geçmektedir. Aşağı Ülke sözünden "Düz Ülke" anlamı çıkmakla birlikte, Konya Ovası'nın güney batısı buranın lokalizasyonu için önerilmektedir. Aşağı Ülke'nin Ussa, Parshunta şehirleri, Hutnuwanda Dağı ve Hulaya Nehri'nden oluştuğu Muvvattali'nin dua metinlerinden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte metinlerden anlaşıldığı üzere, Aşağı ülke üç politik bölgeden oluşmaktadır; Dadassa, Hulaya Nehri ve Ussa memleketi (Karauğuz, 2005: 41; Ünal, 2003: 145; Garstang, 1944: 18).

Hitit metinlerinde, Pitašša Ülkesi Hitit İmparatorluğu'na sıklıkla sorun çıkaran bir ülke olarak geçmektedir. Nitekim II. Tuthalya dönemi hakkında bilgi veren Madduwatta Metni'ne baktığımızda Pitašša memleketinin Hititler'den yüz çevirdiği ve Madduwatta ile birlik olup Hititlere karşı isyana kalkıştığından bahsedilmektedir;

"Sonra ben Majeste şalpa Ülkesi'nin dışından ve [ülkenin dışından] yaya ve arabalı savaşçıları getirdiğimde, Madduwatta, Pitašša'nın LÚtaparii alli ve yaşlılarını yemin ettirdi ve onları yoldan çıkardı.." (Karauğuz, 2005: 83)

Pitašša Ülkesine ait hiç bir bey adı zikredilmemesine rağmen Madduwatta Metni'nde geçen iki satıra göre bölgenin 2 adet görevli tarafından (LU.MEŠ) idare edildiği anlaşılmaktadır;

39)ša KUR URUPi-t-ta-as-sa LUta-pa-ri-ya-al-l [i-e-eš U LU.MEŠ
ŞU.GI. URUPi-i-ta-as-sa-ya

...

42).....A-NA LU.MEŠ URUPi-t-ta-as-sa (Jewell, 1974: 237)¹.

Batı Anadolu'da Hitit karşıtı oluşumların başrolünü Ahhiyawa'nın kışkırtması altında olan Arzawa Ülkesi oluşturmaktadır. Burada Arzawa Ülkesi hakkında kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. J. A. Knudtzon'un, EA 31 ve EA 32 numaralı mektupların Arzawa Kralı Tarhundaradu tarafından firavun

III. Amenofis'e gönderildiğini tesbit ettiği 1902 yılından itibaren "Arzawa" adı, bilim adamlarının dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu arada hemen belirtmeliyiz ki, yukarıda sözü edilen Amarna mektupları, Arzawa adının ilk kez geçtiği vesikalar değildir. Daha sonra yapılan kazılar neticesinde Boğazköy arşivinde keşfedilen binlerce tablet arasında Arzawalılar'dan ve Arzawa ülkelerinden söz eden metinlere rastlanmıştır. Hitit çivi yazılı metinlerinde Arzawa, Arzawa şehri (URUAr-za-wa), Arzawa Ülkesi (KUR URU Ar-za-u-wa) ve Arzawa Ülkeleri (KUR KURMEŞ URU Ar-za-ú-wa) şeklinde geçmektedir(Krahmer, 1977: 4; del Monte ve Tischler, 1978: 42; Karauğuz, 2002: 107-109). Arzawa Ülkeleri genel anlamıyla Mira-Kuwalya, Hapalla, Şeha Nehri, Wiluša ülkesinden meydana gelmekte ve bağımsız olarak hareket etmekte idi(Jewell, 1974: 254; Singer, 1983:206; Bryce, 2003:35; Goetze, 1975: 118).

Yukarıda adları geçen tüm Arzawa ülkelerini günümüz Anadolu coğrafyasına yerleştirdiğimizde, doğuda Kütahya-Uşak-Afyon-Sandıklı hattından, güneyde Bodrum yarımadasına, kuzeyde Balıkesir, Bursa, Eskişehir'den batıda Ege Denizi hattına kadar uzanan topraklar karşımıza çıkmaktadır. Öyle görüyor ki, Hitit metinlerinde Arzawa Ülkesi daha çok askeri konular sebebi ile karşımıza çıkmaktadır. Metinlere göre Arzawa, Hitit memleketinin batısında ve Batı Anadolu'nun stratejik bir bölgesinde yer alan düşman bir memleketir(Bryce, 1979:60).

Nitekim, Kral I. Şuppiluliuma'nın Kahramanlıkları metninde de Arzawalı Anzapahaddu'nun, Alal/ntalli ve Zapallı ile birlikte Pitaşsa şehri birliklerini nasıl ikna ettikleri anlatılmaktadır. Şuppiluliuma Pitaşsalılar'ın tekrar kendi tarafına dönmelerini istediğinde Pitaşsalılar bu istediği reddetmiş, bunu üzerine de Hitit kralı komutanı Himuli'yi Pitaşsa üzerine göndermiştir. Fakat Anzapahaddu Himuliyi mağlup etmiştir. Bunun üzerine Şuppiluliuma bizzat kendisi Mira ile başlamak üzere Batı Anadolu üzerine sefer yapmıştır(Jewell, 1974: 240).

¹ Aynı zamanda Bkz; H.Klengel, "Die Rolle der Alttesten (LÚME__U.GI) im Kleinasien der Hethiterzeit", ZA 23/1965, s.225.KUB XIV. 1 A.y. 38;

³⁸ ...mMa-ad-du_ a-at-t[a-a_ ma A-NA DUTU_İ]

³⁹ [_A] KUR URUPí-i-ta-a_ _a-ia me-na-a_ _a-an-ta li-in-ga-nu-u_-k[-it nu-u_ pá-r-a-an-ta]

⁴⁰ ti-it-nu-ut am-me-el-_a-az e-e_-ten nu_ a-za-kán [_A DUTU_İ KUR.KURTİ]M e-e_-du-ma-at KUR URU_ a-at-ti-ma-_a _a-al-a_-te-en nu ú-e[-ir _A DUTU_İ KUR.KURTİM e-_a-an-ta-at]

⁴¹ nu URUDİDLİ_ I.A BÁD ar-_a _a-ar-nu-ir

I. šuppiluliuma zamanında Hitit Devleti ile iyi ilişkiler sağlayan Mira Beyi Maššuiluva, II. Muršili zamanında Hitit egemenliği altında bulunan Pitašša'ya saldırmıştır. II. Muršili bu isyanı bastırmak maksadıyla Sallapa'dan ayrıldığına Maššuiluva Maša ülkesine kaçmıştır.

KBo XIX.53 III 2-9 numaralı metinde de Pitašša ülkesi Alantalli ile birlikte anılmaktadır;

2]-li Ī-NA KUR URU[
3]x nu nam-ma MZa-pa-al-li[
4]MA-la-an-ta-al-li-na Ú-UL ù-e-mi-xi-[x]-un
5]na-aš-ša ša-ra-am-ma-na-az ar-nu-nu-un [
6 -] an-ma ša-lu-kán QA-DU NAM.RAMES GUDHI.A
UDUHI.A
7] nam-ma-aš-ma-aš-ša-an BE-LUMESŠ še-er tar-na-aš-[
8] MEŠ Ī-NA KUR URUPé-e-de-aš-ša a-še-šu-š a-an-za[
9]xx A-BĪ-ĪA pé-e-šu-te-er

2-9]x ülkesinde[] ve sonra Zapalli [] Alantalli, bulamadım [] yukarıdan aşağıya hareket ettim. [] Koyun, sığır ve tutsaklar hakkında bir haberi [] ve sonra beyler üzerine yöneldim. [] Onlar Pitašša ülkesinde yerleştirildi. [] babam onları götürdü. [(Karauğuz, 2005; 84-85).

Bununla birlikte II. Muršili'nin 12. yıl kayıtlarında Pitašša ülkesinin isyana kalkıştığını görmekteyiz. Pitašša Ülkesi halkı Batı Anadolu'da Hitit müttefiki Mira Beyi Maššuiluva tarafından isyana teşvik edilmişti.

CTH 68

§4 (B I 22-29; D I 22-33)

"...Fakat Maššuiluva bana (karşı) kavgaya girişti. Ve Pitašša ülkesini ve kölelerim (olan šatti ülkesi halkını bana karşı kışkırttı. Ve o, bana karşı neredeyse [savaş başlatacağı]." (Karauğuz, 2002; 120-121)

Bu isyan da muhtemel olarak Maša ülkesi kralı olduğu tahmin edilen E. GAL. PAP isimli birinin kötü niyeti sonucu ortaya çıktığı belgelerden anlaşılabilir (Ünal, 2003a; 36).

II. Muršili'nin Veba Dualarında Pedessa, Gaška, Arawanna, Kalasma, Lukka Hatti memleketine tabi ama vergi vermeyi reddeden vasallar arasında

sayılmaktadır (Jewell, 1974; 244). Buradaki Pedessa, Pitašša Ülkesi olmalıdır.

Diğer taraftan Tarhuntaşša ülkesi kralı Ulmi-Tešup ve III. Hattu_uli'nin arasındaki antlaşmada (CTH 106) Pitašša Ülkesi'nin sınır şehirlerinden bahsetmektedir;

"Şimdi sen Ulmi-Tešup'a verdiğim ülkeyi ve senin için tespit ettiğim sınırları koru. Onları bozma sınırlar şöyle tespit edilmiştir: Pitašša ülkesi yönünde Hawa dağı, Zarniia şehri gantananna'sı Sanantarwa şehri sınırdır. Fakat Zarniia şehrinin gantananna'sı ve Sanantarwa şehri sınırdır. Fakat Zarniia şehrinin gantananna'sı şulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Sanantarwa Pitašša'ya aittir." (Karauguz, 2002; Garstang-Gurney, 1959: 66; Bryce, 1986-1987: 100).

Kurunta ve IV. Tuthalya arasında yapılan antlaşmaya göre Pitašša Ülkesinin Hatti yönündeki sınır komşuları "Sanantarwa, Arimmatta" olarak gösterilmektedir;

Bo.86/299

§4

22 IŠ-TU KUR URUPi-ta-aš-ša-ma-aš-ši-an-ma-az URUNa-aš-ša-an-ta-aš ZAG-aš e-eš-za

23 URUNa-aš-ša-an-ta-aš ZAG-aš e-eš-za

24 nu-ši-ši A-BU-İA ZAG an-da šu-it-ti-at nu-kán A-NA [TU]P-
Pİ pi-kil-ti

25 ŠA ABU-İA DKASKAL.KUR URUA-ri-im-ma-at-ta an-la-
al-li-in ZAG. EGİR-pa te-eš-šu-un

26 nu-uš-ši IŠ-TU KUR URUPi-ta-aš-ša IŠ-TU ZAG URUA-ri-
im-ma-at-ta

27 URUNa-aš-ša-an-ta-ši URUša-ut-ta-aš-ša-aš-ša ZAG-aš URUHa-
aš-ša-an-ta-aš-ma-kán

28 URUŠ a-at-ta-aš-ša-aš-tu İ-NA KUR URU Hu-u-la-ia a-aš-ša-
an te-el (Ottén, 1988: 10).

22-28 Eskiden Pitašša ülkesi nüfus sahasından itibaren, Naššanta şehri sınır idi. Ve ona, babam sınırı çekti. Babamın antlaşma talebinde Arimatta şehri DKASKAL.KUR² sınır yapıldı. Ve şimdi ben Majeste sınırı tekrar önceki gibi düzenledim. Ve ona Pita__a ülkesi nüfus sahasından itibaren Arimatta, Naššanta, šattašša şehirleri, şulai Nehri Ülkesi'ne aittir.(Karauguz, 2002: 94).

SONUÇ

Son söz olarak şunu söyleyebiliriz ki, Aşağı Ülke sınırlarına yakın bir yerde bulunduğu anlaşılan Pitaşsa Ülkesi, Hitit metinlerden anlaşıldığı kadarıyla itaatsiz bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında Hitit Ülkesi'ne bu denli yakın sınırları olan bir ülkenin böylesine itaatsiz davranışlar içerisinde bulunması akıllıca görünmemektedir. Buranın Aşağı Ülke sınırlarında bulunması da oldukça önemlidir. Çünkü Aşağı Ülke Batı Anadolu'ya açılan yollardan biri üzerinde bulunmaktadır ve buranın konttolünün Hititler'in elinde olması, Hititler'in asıl hedefi olan Kuzey Suriye yönündeki seferleri esnasında güvenlik sağlayacaktır.

Ama şunu gözden kaçırmamalıyız ki, Pitaşsa Ülkesi'nin bu itaatsizliğinde Mira Ülkesi'nin de muhakkak surette payı olmalıdır.

Bilindiği üzere Hitit Devleti IV. Tuthalya'dan sonra uzun bir ömür süremeyecek ve yaklaşık 30 yıl sonra tarih sahnesinden tamamıyla çekilecektir. IV. Tuthalya'dan sonra iktidara gelen III. Arnuwanda ve II. Şuppiluliuma dönemleri hakkında bilgi veren kaynaklarımız son derece azdır. Bu belgelerde de Pitaşsa Ülkesi'nden söz edilmemektedir. Öyle zannediyoruz ki, Egeli kavimlerin tahribatından Pitaşsa Ülkesi de nasibini almış olmalıdır.

² Düden. Bkz; Edmund I. Gordon, "The Meaning of the Ideogram dKASKAL.KUR= "Underground Water-Course" and Its Significance for Bronze Age Geography", JCS 21/1967, s.70-88.

KAYNAKÇA

- BARNET, R.D. (1975), "The Sea Peoples", CAH 2/2, s.359-371.
- BRYCE T. R., (2003), "History", The Luwians, ed. H.Craig Melchert, Brill.
- BRYCE, T.R. (1986-1987), "The Boundaries of Hatti and Hittite Border Policy", Tel Aviv 13- 14, s. 85-102.
- del MONTE, G.F. ve TISCHLER, J. (1978), *Reportoire Geographique des Textes Cuneiformes VI: Die Orts-und Gewässernamen der Hethitischen Texte*, Wiesbaden.
- GARSTANG, J. (1944), "The Hulaya River Land And Dadassas:A Crucial Problem in Hittite Geography", JNES 33-1, s. 14-37.
- GARSTANG, J. and GURNEY, O.R. (1959), *The Geography of the Hittite Empire*, British Institute of Archaeology, London.
- GOETZE, A. (1957), *Kleinasien. Kulturgeschichte des Alten Orients*, München.
- GOETZE, A. (1975) "Anatolia From Shuppiluliuma to the Egyptian War of Muvattalish", *History of The Middle East and The Aegean Region c.1380-1000 B.C.*, CAH 2.2- chp XXI, Cambridge University Press.
- HAWKINS, J.D. (1998) "Tarkasnawa King of Mira 'Tarkondemos', Boğazköy Sealing and Karabel", AS 48, s. 1-31.
- HEINHOLD-KRAHMER, S. (1977), "Arzawa.Untersuchungen zu einer Geschichte nach den Hethitischen Quellen", THeth 8, Heidelberg.
- JEWELL, E. R.(1974), *The Archaeology and History of Western Anatolia During the Second Millenium B.C.*, Chicago University Microfilms.
- KARAĞUZ, G. (2002), *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşmalar Metinleri, Çizgi Kitabevi Yay., Konya.*
- KARAĞUZ, G. (2005), *Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesmi, Çizgi Kitabevi Yay., Konya.*

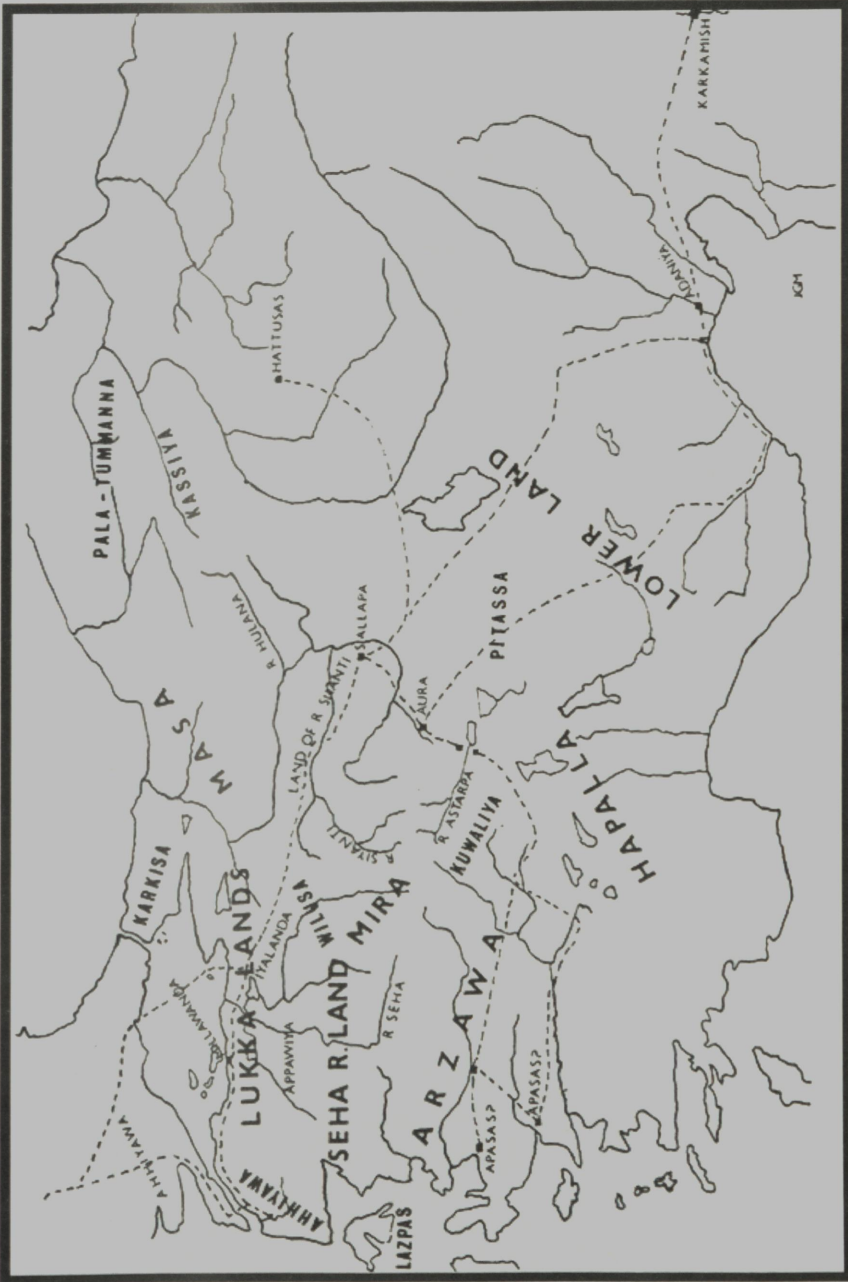
- KLENGEL H. (1965), "Die Rolle der Alteten (LÚMEŠŠU.GI) im Kleinasien der Hethiterzeit", ZA 23/, s. 225.
- KRAHMER, S.H. (1977), "Arzawa. Untersuchungen zu einer Geschichte nach den Hethitischen Quellen", THeth 8, Heidelberg 1977.
- MACQUEEN, J.G. (1968), "Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millenium B.C.", AS 18, s. 169-185.
- MACQUEEN, J.G. (1968), "Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millenium B.C.", AS 18, s.169-185.
- OTTEN, H. (1988), "Die Bronztafel aus Boğazköy Ein Staatsvertrag Tutkalijaz IV", StBoT 1, Weisbaden.
- SINGER, I., (1983), "Western Anatolia in the Thirteenth Century B.C. According to the Hittite Sources", AS 33, s. 205-217.
- ÜNAL, A. (2003), Hititler Devrinde Anadolu-Kitap 1, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Ek: Harita 1

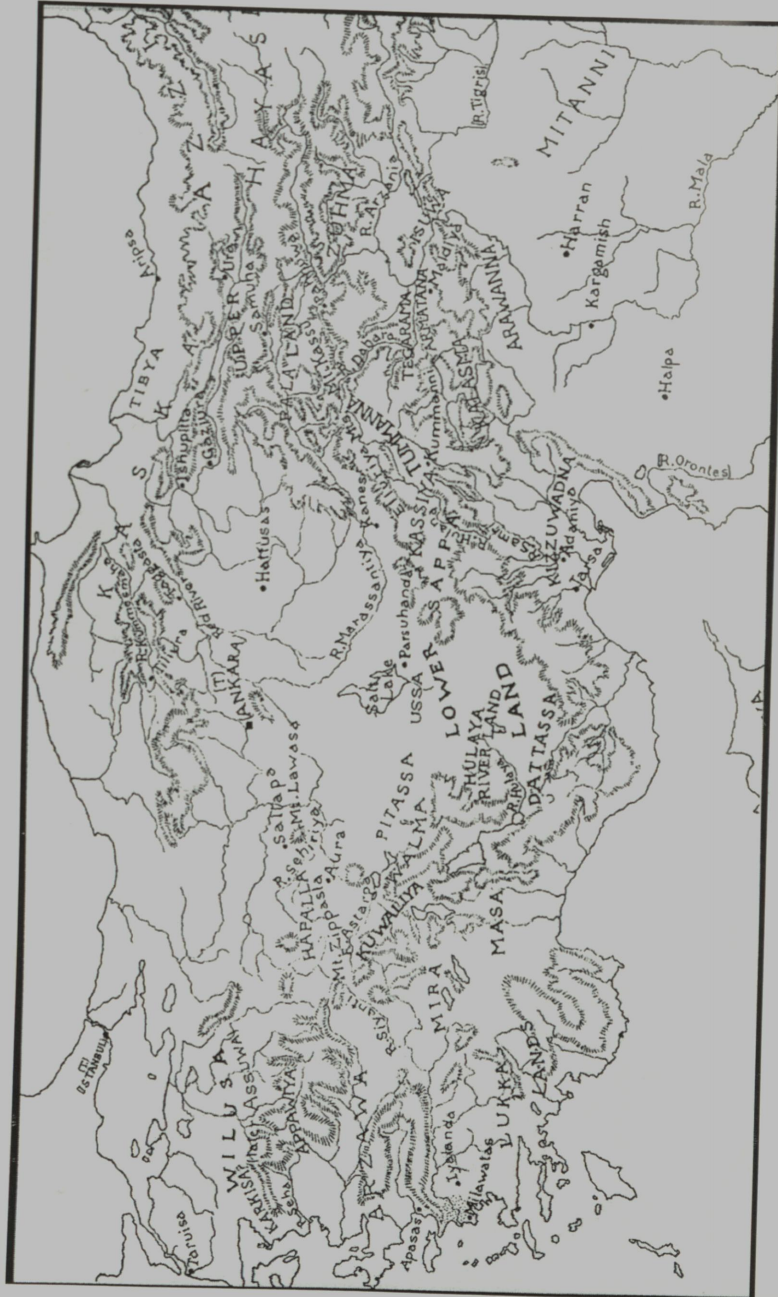
GOETZE, A. (1957), Kleinasien. Kulturgeschichte des Alten Orients, München.

Ek: Harita 2

MACQUEEN, J.G.(1968), "Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millenium B.C.", AS 18, s.169-185.

Ek: Harita 3

GARSTANG, J. and GURNEY O.R. (1959), The Geography of the Hittite Empire, British Institute of Archaeology, London.